

فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی دانشکده و پژوهشکده دفاعی (دافوس)

سال سیزدهم، شماره ۷۵، بهار و تابستان ۱۳۹۳، صص ۱۶۰-۱۳۱

میزان اثربخشی آموزش‌های عقیدتی سیاسی فرماندهان و مدیران بسیج سپاه حضرت محمد رسول الله (ص) تهران بزرگ در مقابله با جنگ نرم

نادر نجاری خضرو^۱

تاریخ دریافت: ۹۳/۲/۲۵

تاریخ پذیرش: ۹۳/۳/۲۰

چکیده

پژوهش حاضر با عنوان: «بررسی میزان اثربخشی آموزش‌های عقیدتی سیاسی (معرفتی و بصیرتی) فرماندهان و مدیران بسیج سپاه حضرت محمد رسول الله (ص) تهران بزرگ در مقابله با جنگ نرم انجام گرفته است که در آن نقش مثبت و توانمندساز آموزه‌های دینی و مذهبی در برابر جنگ نرم دشمن در سه سطح دانشی، گرایشی و رفتاری مشاهده می‌شود. برای به ظهور کشیدن و نشان دادن تأثیر متقابل متغیرها، تعداد سه سؤال در ابعاد مورد نظر طرح و با استفاده از روش نمونه‌گیری و ابزار پاسخنامه آرای جامعه نمونه دریافت شد و پس از جمع‌بندی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. مبانی نظری این پژوهش کاربردی و توسعه‌ای از مطالعه و بررسی متون، دستورالعمل‌ها و طرح‌های سازمانی، نظام تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی سپاه و بسیج، استفاده از پایگاه‌های اینترنتی و به ویژه پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری و مراجعه به بیانات ایشان شکل گرفته است. جامعه نمونه فرماندهان و مدیران بسیج شرکت‌کننده در برنامه‌ها، دوره‌ها و آموزش‌های عقیدتی سیاسی در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ هستند که تعداد ۳۴۹۲ نفر از آنها در این پاسخگویی مشارکت داشتند. یافته‌های پژوهش بیانگر این است که:

۱. آموزش‌های عقیدتی سیاسی بیش از ۶۰ درصد در مقابله با جنگ نرم تأثیر مثبت داشته است.

۱- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مطالعات دفاعی استراتژیک؛

۲. تأثیر دوره‌های تربیت و تعالی (آموزش‌های حضوری و کلاسی) بیشتر از سایر برنامه‌ها است.

کلیدواژه‌ها: آموزش، آموزش اثربخش، آموزش عقیدتی سیاسی، فرماندهان و مدیران بسیج، جنگ نرم.

مقدمه

امروزه به دلیل رشد روزافزون وسایل ارتباط جمعی از قبیل اینترنت و ماهواره، روابط و مناسبات گذشته کشورها دچار تغییر شده و معادلات جدید و پیچیده در تنظیم روابط بین‌الملل شکل گرفته است و قدرت‌های استکباری به جای به کارگیری قدرت سخت‌افزاری بیشتر به استفاده از قدرت نرم و اقدامات غیر خشونت‌آمیز روی آورده‌اند و تلاش می‌کنند از طریق مسالمت‌آمیز تغییرات سیاسی را در کشورها به وجود آورند. در چنین شرایطی مفهوم «جنگ»، «قدرت» و «امنیت» نیز متحول شده و آمریکا نیز پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و فروپاشی بلوک کمونیستی و پایان جنگ سرد با بازتعریف تهدیدهای جدید امنیتی خود در راهبردهای مقابله با کشورهای اسلامی و در رأس آن‌ها جمهوری اسلامی ایران تغییر ایجاد کرده است. آمریکا در این مدت دامنه وسیعی از راهبردها و راهکارها را برای دخالت در امور کشورها و علیه انقلاب اسلامی به کار گرفته است؛ از جمله حمایت آشکار از صدهای مخالف، مخدوش و بدنام کردن اعتبار و وجهه داخلی و بین‌المللی، محدود کردن روابط کشورها و سازمان‌های بین‌المللی، مشروعیت‌بخشی، گسترش و توانمندسازی سازمان‌های غیر دولتی مخالف، دخالت گسترده در امور داخلی مانند انتخابات، حقوق بشر، زنان، رسانه‌ها و مذهب، آموزش عناصر و تشکل‌های معارض و مخالف و حمایت‌های سیاسی و مالی از آن‌ها، ممانعت از دستیابی به فناوری و دانش پیشرفته، تبلیغ و ترویج دوگانگی حاکمیت، راه‌اندازی جنگ عقیدتی و ایدئولوژیک و فعال‌سازی و حمایت از شبکه‌های رسانه‌ای مخالف، کنترل شبکه‌های ارتباطی - اطلاعاتی و ایجاد بحران‌های سیاسی، اقتصادی، نظامی و فرهنگی.

چشم انداز موضوع به این نکته و فرمایش مقام معظم رهبری می‌رساند که الآن ما در حال جنگ هستیم و باید تمام ملت هوشیار باشند. در این جنگ دشمن سراغ سنگرهای معنوی می‌آید که آن‌ها را منهدم کند. سراغ ایمان‌ها، معرفت‌ها، عزم‌ها، پایه‌ها و ارکان اساسی یک نظام و یک کشور می‌آید.

در هر جنگی، دشمن گروه هدفی را از جبهه مقابل برای درگیری و تسلیم انتخاب می‌کند که عاملان جنگ نرم در پی آن هستند تا:

۱. روحیه این گروه‌ها و افراد را تضعیف کنند؛
۲. آن‌ها را برای کنش‌های اخلاقی مغایر با ارزش‌های رایج ترغیب کنند؛
۳. میان آنان انشقاق ایجاد کنند و تعارضات و اختلافات آنان را برجسته سازند؛
۴. یأس، غم، ناامیدی و بدبینی را میان آنان ایجاد و بسط دهند.

بسیج از جمله گروه‌های هدف است که با توجه به ماهیت انقلابی و مردمی آن، تیزی حمله دشمن به آن بیشتر است و بسیج نیز با توجه به جایگاه و رسالت و مأموریتش و کارکردهای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در جامعه به عنوان یکی از منابع بسیار مهم تولید سرمایه اجتماعی و انسجام سیاسی در تولید امنیت نرم نظام و موقعیت راهبرد دفاع همه‌جانبه از جایگاه بسیار مهمی برخوردار است؛ بنابراین لازم است اعضای این سازمان عظیم و به ویژه قشر عالی و فرهیخته آن با آموزش‌های اعتقادی سیاسی و با معنویت‌افزایی و کسب معرفت و بصیرت از خطر تهاجم نرم دشمن مصون مانده و سپس توان مقابله با آن داشته باشند.

بیان مسأله

مطالعات امنیت ملی کشورها نشان می‌دهد که تهدیدها به لحاظ نوع و اعمال قدرت کشور مقابل معمولاً در سه سطح:

۱. تهدید سخت (به کارگیری قدرت نظامی)؛
۲. تهدید نیمه سخت (به کارگیری قدرت سیستم سیاسی - امنیتی)؛
۳. تهدید نرم (دگرگونی در هویت فرهنگی) انجام می‌گیرد.

یکی از موضوعات مورد بحث دهه‌های اخیر این حوزه رویارویی و استمرار تقابل غرب به رهبری ایالات متحده آمریکا با جمهوری اسلامی ایران است که در سیر مطالعاتی آن به این نکته می‌رسیم. پس از آنکه ناکارآمدی عملیات سخت‌افزاری دشمن علیه انقلاب اسلامی در پایان جنگ تحمیلی به اثبات رسید، ناچار نوع مواجهه تغییر کرد و نگاه دشمن و حساسیت آن‌ها متوجه اصول بنیادین در حوزه دین و فرهنگ شد. همچنین با توجه خاص به اسلام و انقلاب اسلامی ایران در غرب این برداشت ایجاد شد که ایران برای مسلمانان به مثابه یک آزمایشگاه است و اگر این تجربه موفق شود، الگوی قابل تعمیم برای مسلمانان کشورهای منطقه خواهد بود.

این تغییر نگاه از ابتدای قرن ۲۱ اساس راهبردهای سیاسی امنیتی آمریکا را بهره‌گیری از قدرت نرم قرار داد تا با استفاده از تبلیغات و روش‌های نفوذ، نگرش‌ها، ترجیحات و رفتار کشورهای غرب آسیا (خاورمیانه) به ویژه جمهوری اسلامی ایران تغییر کند، چنانچه پس از حادثه ۱۱ سپتامبر، در راهبرد امنیت ملی آمریکا استفاده از سه تاکتیک دکترین مهار، نبرد رسانه‌ای و ساماندهی نافرمانی مدنی برای مقابله با ایران تدوین شد. در سوی دیگر انقلاب ارتباطاتی - اطلاعاتی که از دهه پایانی قرن ۲۰ شاهد آن هستیم به دلیل تأثیرگذاری در سیاست جهانی و ایجاد تحول عمده و تغییر در محیط بازی بین‌المللی و تحول در مفهوم بازی‌های جهانی (اهمیت ابعاد نرم‌افزاری قدرت، بازی کلاسیک تعادل قوا را دستخوش تغییر کرد)، کمک بزرگی را به پیشرفت و تحول در فناوری فرهنگی و ارتباطات - به عنوان ابزار جنگ نرم - کرد.

در مقابله با این راهبرد دشمن، مقام معظم رهبری طی دهه گذشته با تبیین مرحله به مرحله خطرهای تهاجم فرهنگی و جنگ نرم دشمن تهدید آن را بیشتر از جنگ نظامی گوشزد کرده و بارها فرمودند که توطئه فرهنگی در جریان است و دشمن با شیوه بسیار زیرکانه در حال یک جنگ و مبارزه تمام‌عیار فرهنگی علیه ماست.

در این مبارزه فرهنگی، بسیج به عنوان یکی از گروه های هدف دشمن می تواند ضمن حفظ خود از آسیب ها، به دلیل کارکردهای مؤثر در تولید و تقویت قدرت نرم و پایه های امنیت نرم نظام جمهوری اسلامی نقش مهمی را ایفا کند؛ از جمله ایفای نقش در زمینه باورپذیری، مفهوم سازی، اندیشه ورزی، تبیین الگوهای فکری، ارتقای سطح دانش و معرفت عمومی، بازسازی فرهنگ، شکل دهی به آگاهی عمومی و الهام بخشی تفکر و رفتار اجتماعی سازگار با باورهای حاکم. از طرفی نیز به دلیل داشتن ماهیت نظامی می تواند با تجهیز و تقویت سازمان به ایمان قوی، معرفت روشن دینی - سیاسی و شناخت جریان ها و مسایل داخلی و خارجی، زمینه ساز دفاع مقتدرانه از انقلاب باشد.

آموزش های عقیدتی سیاسی اعضای بسیج به ویژه فرماندهان و مدیران از مؤلفه هایی است که در تقویت قدرت نرم بسیج نقش دارد و با توجه به سرفصل ها و موضوعات آموزشی دوره های عقیدتی سیاسی؛ که با هدف تقویت شناخت مبانی اعتقادی و معرفتی، تعمیق معنویت و کسب اخلاقیات، روشنگری و بصیرت افزایی برگزار می شوند در مواجهه با تهدیدهای جنگ نرم دشمن می تواند از برنامه های مؤثر باشد، اما این مهم نیاز به پایش، اثرسنجی و ارزیابی بازخوردها دارد تا ضمن کیفی سازی آموزش ها، فرماندهان و مدیران برای مقابله با جنگ نرم توانمند شوند. بررسی مسأله در سطح فرماندهان و مدیران بسیج سپاه ۲۷ حضرت محمد (ص) تهران بزرگ موضوع تحقیق است.

چارچوب نظری

چارچوب نظری این پژوهش از ارتباط سه الگو و مدل مفهومی؛ آموزش های عقیدتی سیاسی فرماندهان و مدیران بسیج، اهداف و ابعاد جنگ نرم و نقطه برخورد آموزش های عقیدتی سیاسی با ابعاد جنگ نرم به دست می آید که نویسنده به دنبال کشف ارتباط اثربخشی آموزش های اعتقادی سیاسی فرماندهان و مدیران بسیج در

برابر جنگ نرم است. تا ضمن شناسایی متغیرها و عوامل مؤثر در اثربخشی آموزش‌ها، نتایج حاصل از ارزیابی و اثربخشی آن‌ها در مقابله با جنگ نرم و تهدیدهای فرهنگی را در اختیار برنامه‌ریزان و مسئولان سازمان بسیج مستضعفین قرار دهد تا در بهینه‌سازی و روزآمدی سرفصل‌ها، موضوعات و محتوای متون تربیتی و اعتقادی سیاسی استفاده شود.

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش تعداد ۳۴/۴۲۰ نفر از فرماندهان و مدیران بسیج سپاه ۲۷ حضرت محمد(ص) هستند که طی دو سال ۱۳۸۹-۱۳۹۰ در برنامه‌های موظفی و ابلاغی معاونت تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی سازمان بسیج مستضعفین شرکت داشته و از متون و نشریات آموزشی نیز به شیوه آموزش حضوری، غیرحضوری و مکاتبه‌ای استفاده کرده‌اند.

حجم نمونه

حجم نمونه تعداد ۳۴۹۲ نفر (۱۰ درصد شرکت‌کنندگان در برنامه‌های آموزش عقیدتی سیاسی در دو سال) است.

روش انتخاب حجم نمونه و جمع‌آوری اطلاعات

انتخاب جامعه نمونه به روش تصادفی با شیوه دستی است. نمونه جامعه آماری از وضعیت یکسانی برای گزینش برخوردارند و جامعه‌ای متفاوت و نامتجانس نیستند؛ چرا که از جهت عناوین سازمانی، محیط فعالیت، نوع اندیشه، میزان تحصیلات، الگوهای عقیدتی، نزدیکی و مشابهت بسیاری دارند.

ابزار گردآوری

ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه است با هماهنگی و مساعدت مدیران معاونت تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی سپاه ۲۷ حضرت محمد(ص)، اقدامات مربوط به توزیع، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل صورت گرفته است. پرسشنامه با تأیید استاد راهنما و کارشناسی در معاونت تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی

سازمان بسیج از جهت سنجش روایی (Validity) و پایایی (Reliability) از اطمینان لازم برخوردار و به عنوان پرسشنامه نهایی (posttest) انتخاب گردید.

شیوه گردآوری اطلاعات

با مطالعه پیشینه های موجود مرتبط با تحقیق، اطلاعات مورد نیاز این پژوهش به چهار شیوه گردآوری شده است:

- ۱- از طریق بررسی کتابخانه ای با مراجعه به اسناد و مدارک اعم از کارهای تحقیقاتی و مقالات و فضای مجازی (اینترنت) و پایگاه های علمی مرتبط؛
- ۲- بررسی طرح تفصیلی اعم از نظام تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی سپاه و بسیج، دستورالعمل ها، سرفصل ها و سوابق موجود در معاونت تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی سازمان بسیج مستضعفین؛
- ۳- از شیوه میدانی با اجرای پرسشنامه و مشاهده مشارکتی که نویسنده مسئولیت مستقیم در آموزش های عقیدتی سیاسی بسیج، به عهده دارد.

تجزیه و تحلیل داده ها

اگر در تجزیه، تحلیل و استنتاج داده ها از استدلال و ابزار منطقی استفاده شود با به کارگیری «شکل اول قیاس» می توان رابطه بین متغیرهای پژوهش را در گزاره های زیر نشان داد:

آموزش های عقیدتی سیاسی بسیجیان در تعمیق معرفت و بصیرت و تولید قدرت نرم مؤثر است. (صغری)

افزایش معرفت و بصیرت بسیجیان و تولید قدرت نرم در مقابله با جنگ نرم مؤثر است. (کبری)

آموزش های عقیدتی سیاسی بسیج با تولید قدرت نرم آثار جنگ نرم را خنثی می کند. (نتیجه)

آزمون فرضیه‌ها

پژوهش با این فرضیه شروع شد که آموزش‌های عقیدتی سیاسی با اجرای دوره‌های تربیت و تعالی، آموزش مکاتبه‌ای و طرح ابرار توانسته بیش از ۶۰ درصد در میزان ارتقای دانش و گرایش فرماندهان و مدیران بسیج در مقابله با جنگ نرم و تنظیم رفتار آنان موفق عمل نماید.

یافته‌ها بیانگر این است دوره‌های تربیت و تعالی حدود ۶۷ درصد در ارتقای سطح دانش و آگاهی و ۶۸ درصد در افزایش سطح نگرش و همچنین طرح ابرار حدود ۵۴ درصد در ارتقای سطح دانش و آگاهی و ۵۵ درصد در افزایش سطح نگرش و آموزش مکاتبه‌ای حدود ۵۳ درصد در ارتقای سطح دانش و آگاهی و ۴۵ درصد در افزایش سطح نگرش فرماندهان و مدیران بسیج در حد زیاد و خیلی زیاد در مقابله با جنگ نرم مؤثر هستند.

اگر در هر یک از یافته‌ها به درصد رضایتمندی شاخص متوسط اضافه شود با حداقل ۸۰ درصد مطلوبیت فرضیه پژوهش در هر سه برنامه اثبات می‌شود. از یافته‌های پژوهش نتیجه‌گیری می‌شود که بیشتر پاسخگویان جوان و با تحصیلات کارشناسی هستند و می‌توان از توانایی‌های فردی و سازمانی این افراد در مأموریت‌های سازمان بسیج برای مقابله با جنگ نرم بهره برد.

توزیع فراوانی و درصد پاسخ بیانگر تأثیر بیشتر آموزش‌ها در ارتقای آگاهی و شناخت در زمینه مقابله با جنگ نرم نسبت به افزایش سطح گرایش و بینش است و نقش دوره‌های تربیت و تعالی بیشتر از دو برنامه دیگر است. با این اوصاف می‌توان گفت که هم‌پوشانی و هم‌افزایی در آموزش‌ها و شیوه‌های اجرا لازم و منطقی است و هر یک بخشی از ابعاد شناختی، بینشی و رفتاری مخاطب را تقویت می‌کنند.

توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان در خصوص ایجاد رفتار مطلوب نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی با ۸۷ درصد در حد متوسط، زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که آموزش‌ها در تنظیم و ایجاد رفتار مطلوب برای مقابله با جنگ نرم در آن‌ها مؤثر بوده است.

سؤالات تحقیق

سؤال اصلی

آموزش های عقیدتی سیاسی فرماندهان و مدیران بسیج سپاه محمد رسول الله (ص) تهران بزرگ در مقابله با جنگ نرم به چه میزان اثر بخش بوده است؟

سؤالات فرعی

۱. آموزش های عقیدتی سیاسی به چه میزان موجب بالا بردن سطح دانش و شناخت مبانی اعتقادی و معرفتی، تعمیق معنویت و بصیرت افزایی فرماندهان و مدیران بسیج در مقابله با جنگ نرم شده است؟

۲. آموزش های عقیدتی سیاسی به چه میزان موجب تقویت گرایش و نگرش اعتقادی و معرفتی، اخلاقی و بصیرتی فرماندهان و مدیران بسیج در مقابله با جنگ نرم شده است؟

۳. آموزش های عقیدتی سیاسی به چه میزان در تنظیم رفتارها و مناسبات دینی و اخلاقی، معرفتی و بصیرتی، انقلابی و اسلامی فرماندهان و مدیران بسیج در مقابله با جنگ نرم شده است؟

فرضیه ها

فرضیه اصلی

آموزش های عقیدتی سیاسی با اجرای دوره های تربیت و تعالی، آموزش مکاتبه ای و طرح ابرار توانسته به میزان زیاد در ارتقای سطح دانشی و گرایشی فرماندهان و مدیران بسیج در راستای مقابله با جنگ نرم موفق عمل نماید.

فرضیه های فرعی

۱- آموزش های عقیدتی سیاسی با اجرای دوره های تربیت و تعالی توانسته بیش از ۶۰ درصد در ارتقای سطح دانشی و گرایشی فرماندهان و مدیران بسیج در راستای مقابله با جنگ نرم موفق عمل نماید؛

۲- آموزش‌های عقیدتی سیاسی با اجرای طرح ابرار توانسته بیش از ۶۰ درصد در ارتقای سطح دانشی و گرایشی فرماندهان و مدیران بسیج در راستای مقابله با جنگ نرم موفق عمل نماید؛

۳- آموزش‌های عقیدتی سیاسی با اجرای آموزش مکاتبه‌ای توانسته بیش از ۶۰ درصد در ارتقای سطح دانشی و گرایشی فرماندهان و مدیران بسیج در راستای مقابله با جنگ نرم موفق عمل نماید.

ادبیات و مبانی نظری تحقیق

۱- مفهوم آموزش

آموزش: عبارت است از فعالیت‌هایی که به منظور ایجاد یادگیری در یادگیرنده، از جانب آموزش‌دهنده طرح‌ریزی و اجرا می‌شود و بین آموزش‌دهنده و آموزش‌بیننده به صورت کنش متقابل جریان می‌یابد (سیف، ۱۳۶۸: ۱۴). آموزش فرایند طراحی‌شده جهت ایجاد و بهبود مهارت، دانش، نگرش و رفتار مطلوب از طریق تجربه علمی و عملی است. این فرایند شامل برنامه‌ریزی، طراحی، اجرا، ارزشیابی و اثربخشی است (محمدی، ۱۳۸۸: ۷۵).

آموزش از نظر لغوی یعنی انتقال علوم و فنون به فراگیر و از نظر اصطلاحی یعنی تلقین مهارت‌ها، عادت‌ها، نگرش یا عقاید به فرد (سرمی، ۱۳۸۲: ۲۰). آموزش یعنی پروراندن احساس مستقل نسبت به زندگی و ایجاد رابطه‌ای که سبب می‌شود خاطره‌هایی که از همزیستی انسان‌ها پدید آمده برای همگان سودمند باشد. آموزش عبارت است از فعالیت‌هایی که به منظور ایجاد یادگیری در یادگیرنده از جانب آموزش‌دهنده طرح‌ریزی و اجرا شود و بین آموزش‌بیننده به صورت کنش متقابل جریان می‌یابد (سیف، ۱۳۶۸: ۳۰). آموزش عبارت است از هرگونه فعالیت یا تدبیر از پیش طرح‌ریزی‌شده‌ای که هدف آن آسان کردن یادگیری در یادگیرندگان است. از مجموع تعاریف ارائه‌شده می‌توان چنین نتیجه گرفت:

آموزش مجموعه فعالیت‌هایی است به منظور ایجاد تغییرات نسبتاً پایدار در افراد از طریق یادگیری، تا آن‌ها را به کسب دانش بیشتر، انجام ماهرانه کارها و بهبود نگرش و ابزار رفتار مطلوب اجتماعی قادر سازد. آموزش به معنی عام و فراگیر همواره یکی از اساسی‌ترین و ضروری‌ترین نیازهای جوامع بشری بوده و هست. هر جامعه‌ای که به آموزش اهمیت بیشتری داده و سرمایه‌گذاری اساسی خود را متوجه تعلیم و تربیت صحیح افراد نموده است، از نتایج مفید و شیرین آن بهره‌برداری نموده و از رشد و توسعه مناسب در بخش‌های مختلف برخوردار شده است.

آموزش در نیروهای مسلح مجموعه‌ای از مقاطع و دوره‌ها، عناصر اصلی آموزش و سازمان اجرای آموزشی با ساختار معین است که بر اساس مبانی، اهداف، اصول آموزش به منظور افزایش علم، تجربه، مهارت، بینش و شکوفایی استعداد کارکنان و اعضای نیروهای مسلح در راستای اجرای موفقیت‌آمیز وظایف و مأموریت‌های محوله تدوین شده است (یعقوبی، ۱۳۸۱: ۳۱).

آموزش در بخش تخصصی انواع مختلف دارد از جمله؛ نظامی، فرهنگی، امداد و نجات، اعتقادی سیاسی و ... بخش مورد توجه ما آموزش‌های اعتقادی سیاسی است که در نظام‌های سیاسی ایدئولوژیک در اولویت برنامه‌های ارتش نیروهای مسلح قرار دارد. در بسیج هم به دلیل ماهیت ایدئولوژیکی و مکتبی آن از روزهای آغازین تأسیس و فعالیت، این امر مهم در اولویت سیاست‌ها و برنامه‌های کلان مسئولان و فرماندهان بود.

۲- آموزش در اسلام و اهمیت آن

آموزش، یادگیری و یاددهی از امتهای آموزه‌های قرآن مجید است به چند آیه استناد می‌شود:

«اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، اقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْأَكْرَمُ، الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ، عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ...»

بخوان به نام پروردگارت که آفرید، بخوان و خدای تو گرامی‌ترین است. آنکه بیاموخت به وسیله قلم، آموخت به انسان آنچه را نمی‌دانست، آموخت... (سوره علق، آیه ۱-۵).

«لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ».

خدا بر اهل ایمان منت گذاشت که رسولی از خود آنها در میان آنها برانگیخت که آیات خدا را تلاوت کند و نفوس آنان را از هر نقص و آرایش پاک گرداند و به آنها احکام شریعت و حقایق حکمت بیاموزد هر چند از آن پیش، گمراهی آنان آشکار بود (آل عمران، آیه ۱۶۴).

پیامبر اعظم (ص) می‌فرماید: «صبحگاهی را در راه فراگیری دانش سپری کردن، نزد خدا محبوب‌تر از صد غزوه است. علم را بیاموزید که فراگیری آن کاری نیکو است و از حسنات به شمار می‌رود. یاد دادن آن در حکم تسبیح خدا است. در پی علم رفتن، عبادت است، علم را به دیگران آموختن صدقه است» (قریشی، ۱۳۶۲: ۹۴).

حضرت علی (ع) می‌فرماید: «کمال دینداری و اوج ایمان شما عبارت از دانش آموختن و انطباق و هماهنگی رفتارتان بر طبق موازین علمی است. باید متوجه باشید که دانش آموختن و ذخیره کردن علم از ثروت‌اندوزی‌های مادی شما لازم‌تر و ضروری‌تر است. و هر کس حرفی به من آموزد، مرا بنده خود گردانیده است».

حضرت امام محمد باقر (ع) می‌فرماید: «هر یک از شما که به تعلیم دیگران قیام می‌کند، دو برابر پاداش شاگرد از جانب خداوند متعال نصیب او می‌شود و خدای بیامرزد بنده‌ای که علم و دانش را حیات بخشیده و آن را زنده کرده است» (حجتی، ۱۳۶۵: ۷۴).

حضرت امام جعفر صادق (ع) می‌فرماید: «زکات علم و دانش، این است که آن را به بندگان خدا تعلیم دهی» (حجتی، ۱۳۶۵: ۲۴۳).

۳- آموزش اثربخش

آموزش نیروی انسانی که در راستای اهداف تعیین شده سازمان، جهت بهبود شاخصه‌ها با موفقیت اجرا گردد (یعقوبی، ۱۳۸۱: ۴۷).

امروزه گستره آموزش دارای ابعاد جدیدی است تا افراد را در انجام صحیح وظایفشان هدایت کند. مربیان کارآمد دارای برنامه و طرحی هستند که آن‌ها را قادر می‌سازد به اهداف آموزشی خود برسند. ابطحی معتقد است که مؤثر بودن آموزش بر شش گام استوار است:

۱. تعیین نیازهای آموزشی؛ ۲. تعیین رویکرد؛ ۳. تهیه ابزار آموزش؛ ۴. کاربرد فنون آموزشی؛ ۵- ارزیابی نتایج؛ ۶- پیگیری نتایج آموزش (ابطحی، ۱۳۸۳: ۱۷۵).
- منظور از آموزش اثربخش کارکنان، تمامی مساعی و کوشش‌هایی است که در جهت ارتقای سطح دانش و آگاهی، مهارت‌های فنی، حرفه‌ای و شغلی و همچنین ایجاد رفتار مطلوب در کارکنان یک سازمان به عمل می‌آید (سیف، ۱۳۸۶: ۳۸).

۴- اثربخشی آموزش

اثربخشی به معنای میزان موفقیت در تحقق هدف‌ها و انجام دادن مأموریت (های) مورد نظر است (مرادی، ۱۳۸۸: ۱۸۳).

اثربخشی عبارت است از درجه و میزان نیل به اهداف تعیین شده؛ به بیان دیگر اثربخشی نشان می‌دهد که تا چه میزان از تلاش‌های انجام شده منجر به نتایج مورد نظر شده است (دفت، ۱۳۷۷: ۵۸). اثربخشی یعنی انجام کار درست و منطبق با هدف (یعقوبی، ۱۳۸۱: ۴۷).

۵- اهداف آموزش

هدف هر آموزش تغییر در رفتار فراگیر است. تغییر در رفتار در اثر کنش و واکنش یادگیرنده در فرآیند آموزش حاصل می‌شود. به عبارت دیگر هدف آموزش عبارت از بیان تغییرات مطلوب در رفتار فراگیر است (عصمتی‌پور، ۱۳۷۸: ۳۵).

۶- آموزش کارکنان

آموزش کارکنان عبارت است از تمامی مساعی و کوشش‌هایی که در جهت ارتقای سطح دانش و آگاهی، مهارت‌های فنی، حرفه‌ای و شغلی و همچنین ایجاد رفتار مطلوب در کارکنان یک سازمان به عمل می‌آید و آنان را آماده انجام وظایف و مسئولیت‌های شغلی خود می‌نماید (ابطحی، ۱۳۸۳: ۶۷). بنابراین می‌توان گفت در آموزش کارکنان به افزایش دانش، تغییر نگرش و افزایش مهارت‌ها (تنظیم رفتار) توجه می‌شود.

۲- آموزش‌های عقیدتی سیاسی (فرماندهان و مدیران بسیج)

۱- آموزش‌های عقیدتی سیاسی بسیج به مجموعه مباحث اعتقادی، اخلاقی، فقهی، سیاسی و تاریخی گفته می‌شود که در ضمن دوره‌های مشترک بسیج (عمومی مقدماتی، عمومی تکمیلی، تخصصی) و دوره‌های تداوم آموزش و آموزش‌های یادآوری و حفظ و انسجام و آموزش‌های ویژه (مانورها، اردوها و ...) به منظور آشنایی با معارف و تقویت بنیه فکری و معنوی در راستای تحقق اهداف و مأموریت‌های محوله به بسیجیان به اجرا گذاشته می‌شود (نیروی مقاومت بسیج، ۱۳۷۶: ۲۱). آموزش‌های عقیدتی سیاسی یعنی فرآیند ایجاد، ارتقا و تعمیق دانش و بینش، ایمان و معنویت و توسعه و بهبود مهارت‌ها و رفتار مطلوب بر اساس مبانی اعتقادی اسلام است که در همه ابعاد فردی، خانوادگی، سازمانی و اجتماعی صورت می‌گیرد (مرادی، ۱۳۸۸: ۷۵).

۲- آموزش عقیدتی سیاسی نیروهای مسلح و اهمیت آن در رهنمودها و انتظارات حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) «ارتش و سایر نیروهای مسلح در دوران بازسازی باید به اصل بازسازی معنوی و اعتقادی نیز توجه کافی داشته باشند... . تأکید می‌کنم که به مسأله آموزش‌های عقیدتی و اخلاقی بیشتر توجه شود. دوران خدمت نظامی برای جوانان کشور بهترین فرصت و مناسبتی است که نظام و ارتش و مسئولان عقیدتی سیاسی

می توانند از آن استفاده کنند و جوانان عزیز و غیور را با بهترین روش های دفاعی اعم از تجربی و علمی یا اعتقادی بارور سازند که برای همیشه و تا آخر عمر، سرباز و مدافع اسلام و میهن اسلامی باشند» (صحیفه نور، ج ۲۱: ۱۱۹).

«نیروهای سپاه و بسیج را با هدایت و توجیه مداوم انقلابی و سیاسی آماده حضور فعال در صحنه های دفاع از انقلاب نگه دارید و پیوسته بر آگاهی و بینش آنان بیفزایید... آموزش و یافتن مبانی عقیدتی یکی از بالاترین و اساسی ترین کارها در سپاه است برادرانی که سلاح میدان جنگ و سلاح محبت مردم به همراه پشتیبانی و حمایت امام که بالاترین پشتوانه هاست، همواره آن ها را حمایت کرده باید از یک عمق متناسب فکری برخوردار باشند؛ زیرا صرفاً انگیزه و احساسات ایمانی کافی نیست، بلکه معرفت، آموزش و آگاهی های کافی نیز لازم است» (مرادی، ۱۳۸۸: ۲۰).

۳- پیشینه آموزش های عقیدتی سیاسی بسیج

آموزش های عقیدتی سیاسی بسیج همزاد با شکل گیری این نهاد مردمی، انقلابی و مکتبی شروع شده که تاکنون چهار دوره راه را تجربه کرده است: دوره نخست- آموزش های عقیدتی سیاسی بسیج از بدو تأسیس تا سال ۱۳۷۱؛ دوره دوم- از سال ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۷؛ دوره سوم- از سال ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۸ و دوره چهارم از سال ۱۳۸۸ پس از حاکم شدن خطوط فاصل بین وظایف و مأموریت های حوزه فرماندهی و نمایندگی، و اجرای آموزش های عقیدتی سیاسی فرماندهان و مدیران بسیج توسط حوزه نمایندگی تا حال حاضر را شامل می شود. برای آشنایی بیشتر با این چهار دوره به متون نظام تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی سپاه و بسیج و اسناد سازمانی مراجعه شود.

۴- فرماندهان و مدیران بسیج

براساس تفکیک مخاطبان در خطوط فاصل بین وظایف و مسئولیت های دو حوزه فرماندهی و حوزه نمایندگی به درون و برون سازمان، فرماندهان و مدیران بسیجی تا

فرمانده پایگاه که مسئولیت آموزش عقیدتی سیاسی آنان به عهده حوزه نمایندگی ولی فقیه است، عبارتند از: فرماندهان پایگاه‌های مقاومت، فرماندهان و شورای حوزه‌های مقاومت (محلات، کارمندی، کارگری، دانشجویی، دانش‌آموزی، طلاب)؛ فرماندهان و ارکان گردان‌های عاشورا و الزهرا(س)؛ فرماندهان واحدهای مقاومت دانش‌آموزی؛ مدیران و شورای کانون‌های بسیج متخصصین (مهندسی، اساتید، جامعه پزشکی، هنرمندان، فرهنگیان، ورزشکاران، وکلا و مداحان) (قوانین و مقررات بسیج، ۱۳۸۷: ۸۰).

۵- برنامه‌ها، سرفصل و اهداف آموزش‌های عقیدتی سیاسی فرماندهان و مدیران بسیج

۱- برنامه‌ها و سرفصل‌ها:

الف- دوره‌های تربیت و تعالی فرماندهان و مدیران بسیج

دوره تربیت و تعالی، برنامه آموزشی است که با سرفصل‌های مشخص در سه سطح ناحیه‌ای، استانی و کشوری در مدت ۱۷ تا ۲۵ ساعت به صورت حضوری و غیر حضوری اجرا می‌شود. سرفصل آموزشی دوره‌ها اعتقادی، اخلاقی، فقه و احکام، معارف قرآن و سیاسی است.

ب- آموزش مکاتباتی فرماندهان و مدیران بسیج

این برنامه در راستای هم‌پوشانی به دوره‌های تربیت و تعالی هدف‌گذاری شده است تا کسری سرفصل‌ها و مباحث حضوری در قالب نشریات فصلی به صورت غیر حضوری تکمیل شود.

۲- طرح ابرار فرماندهان و مدیران بسیج

طرح ابرار برنامه آموزشی و پژوهشی است که در آن موضوعات اعتقادی و سیاسی به صورت حلقه‌های هم‌اندیشی شورای حوزه‌ها و کانون‌های مقاومت با همراهی و مشورت استاد راهنما مطالعه و بررسی می‌شود.

۲- اهداف و حیطه‌های آموزش‌های عقیدتی سیاسی فرماندهان و مدیران بسیج؛ خلاصه شده در شکل زیر:

الگوی ۱ (بر گرفته از نظام تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی سپاه، ۱۳۸۸: ۴۳)

۳- جنگ نرم

۱- بررسی تعاریف

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در دیدار جمع کثیری از بسیجیان کشور ۱۳۸۸/۹/۴ می‌فرماید:

«... آن چیزی که امروز به آن می‌گویند «جنگ نرم» یعنی جنگ به وسیله ابزارهای فرهنگی، به وسیله نفوذ، به وسیله دروغ، به وسیله شایعه‌پراکنی با ابزارهای پیشرفته‌ای که امروز وجود دارد ابزارهای ارتباطی‌ای که ده سال قبل و پانزده سال قبل و سی سال قبل نبود امروز گسترش پیدا کرده. «جنگ نرم» یعنی ایجاد تردید در دل‌ها و ذهن‌های مردم، یکی از ابزارها در جنگ نرم این است که مردم را در یک جامعه نسبت به یکدیگر بدبین کنند، بددل کنند، اختلاف ایجاد کنند، یک بهانه‌ای پیدا کنند با این بهانه بین مردم ایجاد اختلاف کنند...»

جنگ نرم عبارت است از تلاش برنامه‌ریزی شده دشمن برای نفوذ و تأثیرگذاری بر اعتقادات، باورها، ارزش‌ها و الگوهای رفتاری یک ملت و نظام سیاسی، جهت سلب و یا تحمیل اراده و ایجاد تغییرات در ارکان یک کشور در حوزه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی (مرادی، ۱۳۸۸: ۴۶).

ارتش ایالات متحده آمریکا نیز در آیین رزمی خود جنگ نرم را بدین صورت تعریف نموده است: «جنگ نرم، استفاده دقیق و طراحی شده از تبلیغات و دیگر اعمالی است که منظور اصلی آن تأثیرگذاری بر عقاید، احساسات، تمایلات و رفتار دشمن، گروه بی‌طرف و یا گروه‌های دوست است، به نحوی که برای برآوردن مقاصد و اهداف ملی پشتیبان باشد» (ضیایی پرور، ۱۳۸۷: ۱۴۶).

به عبارتی هرگونه اقدام غیر خشونت‌آمیز که ارزش‌ها و هنجارهای جامعه هدف را مورد هجوم قرار داده و سرانجام منجر به تغییر در الگوهای رفتاری موجود و خلق الگوهای جدیدی شود که با الگوهای رفتاری مورد نظر نظام حاکم تعارض دارند جنگ نرم گفته می‌شود.

۲- پیشینه تاریخی جنگ نرم

در بررسی پیشینه موضوع اگر به دیدگاه‌ها و نظرات اندیشمندان مراجعه شود ممکن است بر اساس یافته‌های موجود سابقه روشن و قطعی بیان نشود، چنانکه در آثار نویسندگان مرتبط به دوران چین باستان یا دهه‌های اخیر آمریکا استناد شده است. اما در نگاه قرآنی که صریح و متقن است از زمان تشکل و طبقه‌بندی جوامع انسانی وجود داشته است. چنانکه خداوند متعال در سوره انعام، آیه ۱۱۲ در کیفیت تشکل جوامع و قشربندی و وجود عوامل حق و باطل در جامعه می‌فرماید: «که ما همیشه در جوامع انسانی یک گروه از انبیا، حق پرستان و مصلحان آن‌ها را قرار داده‌ایم و بر اساس یک تدبیر تکوینی الهی، عده‌ای از شیاطین در مقابل آن‌ها صف آرایی کرده‌اند، نه تنها شیاطین جنّی یعنی ابلیس‌ها، بلکه حتّی شیطان‌های انسی...». بر اساس تدبیر الهی باید شیاطینی هم باشند، چون از نظر قرآن هدف از آفرینش انسان این است که با اختیار خود راهی را انتخاب کند و چون انسان باید رشد اختیاری پیدا کند همیشه باید دو راه در مقابل او باشد تا یکی را انتخاب کند ... می‌فرماید: «که خود قرار دادیم که باید در مقابل انبیا دشمنانی از شیاطین انس و جن باشند». این دشمنان چه کسانی هستند؟ امروز شیطان بزرگ آمریکا است ... این مسأله همیشه بوده است... این طبیعت دشمنی بین حق و باطل است هر کدام به نفع خود تلاش می‌کنند و سعی دارند دیگری را از بین ببرند... از همان ابتدا تهاجم فرهنگی وجود داشته است (مصباح یزدی، ۱۳۸۷: ۸۴-۸۱).

در مطالعات تاریخی و سیر اندیشه‌های سیاسی، اجتماعی، نظامی و استراتژیکی، قدرت نرم پدیده‌ایست که ریشه در تاریخ گذشته‌های بسیار دور دارد؛ «هر چند امروزه واژه جنگ نرم و قدرت نرم در سطح گسترده بین قدرت‌های بزرگ و دولت‌ها رایج شده؛ بنابراین از چندین قرن پیش از میلاد مسیح این مفهوم - اما نه به این نام - مطرح بوده است. ریشه‌های قدرت نرم را به لحاظ تاریخی حتی در اندیشه استراتژیست‌های بزرگی چون کنفسیوس و سون تزو به روشنی می‌توان

مشاهده نمود (تزو، ۱۳۶۴: ۳۰). کتاب هنر جنگ سون تزو را از جمله نخستین متون منتشرشده‌ای می‌دانند که در آن برای تخریب روحیه و اراده دشمنان، و مغلوب ساختن آنان از روش‌هایی نام برده شده است که امروزه آن‌ها را در زمره روش‌های تهدید نرم جای می‌دهند. اثر مشهور نیکولا ماکیاولی، یعنی کتاب شهریار، از جمله آثار قرن شانزدهم میلادی است که در آن از فنون و روش‌های غلبه بر دیگران، بدون استفاده از زور و تغییر نظرات و نگرش‌های آنان با استفاده از روش‌های مجاب‌سازی و جز آن، سخن به میان آمده است. شواهدی وجود دارد که آشکار می‌سازد در دنیای امروز کتاب ماکیاولی الهام‌بخش بسیاری از گروه‌ها و حکومت‌هایی است که برای تأثیر نهادن بر کشورهای دیگر از تهدید نرم بهره می‌گیرند (مرادی، ۱۳۸۹: ۹۹).

«سارجنت»، نویسنده کتاب مشهور اعتراف‌گیری و شستشوی مغزی در قرن نوزدهم میلادی، «فولر»، استراتژیست اوایل قرن بیستم که برای اولین بار از مفهوم عملیات روانی سخن به میان آورد، «هانتر» که در اواسط قرن نوزدهم این مفهوم را بسط و گسترش داد، «گروه هاولند» که در دهه ۶۰ میلادی مطالعات گسترده‌ای را پیرامون مجاب‌سازی بسامان رساندند و «جورج ارول» با نوشتن کتاب مشهور (۱۹۴۸) که در آن به بررسی ابعاد پنهان کنترل مغز و ذهن انسان‌ها همت گماشت، همه در مفهوم‌سازی تهدید و جنگ نرم، سهم و نقش داشته‌اند. گرچه هیچ یک از این نویسندگان و نظریه‌پردازان از مفهوم تهدید نرم و جنگ نرم سخن به میان نیاورده‌اند (مرادی، ۱۳۸۹: ۱۰۰).

در رهیافت تاریخی اگر تهدید نرم یا جنگ نرم را که در حقیقت کنش و به کارگیری قدرت نرم علیه دیگران بدانیم، می‌توان گفت؛ «قدرت نرم هر کشوری برآمده از یک دوره تاریخی طولانی مدت است. شیوه تفکر مردم، ایدئولوژی، سنت فرهنگی، رسوم قومی، سیستم اجتماعی، رژیم اقتصادی، شیوه زندگی و ... نتایج انباشتی روند تکاملی جوامع بشری هستند» (پوراحمدی، ۱۳۸۹: ۵۷).

مطالعه و بررسی رویدادهای دهه‌های اخیر نشان می‌دهد که در سال‌های پایانی جنگ سرد، اولین پروژه براندازی نرم در لهستان و در جنبش کارگری این کشور

تحقق یافت و با فروپاشی شوروی و تجزیه یوگسلاوی و چند کشور دیگر اروپای شرقی، براندازی نرم به پارادایم جدیدی در حوزه قدرت و امنیت تبدیل شد. در این سالها، مفاهیمی در گفتمان امنیت ملی کشورها وارد شد که تفاوت ماهوی و شکلی عمیقی با گفتمان پیشین داشت؛ زیرا آنچه که قدرت حفاظتی یا تهدیدزدایی برای امنیت ملی کشورها محسوب می شد، بیشتر از مفهوم قدرت سخت و ساز و کارهای آن مانند؛ قدرت نظامی، قدرت تهاجمی، قدرت تخریبی و کیفیت جنگ افزارهای نظامی، نوع جنگ افزارها، قدرت برد و... ناشی می گردید. اما تحولات نشان داد که قدرت تنها از مؤلفه های سخت ناشی نشده است و آنچه که موجب سرنگونی این دولت ها شد بعد دیگری از قدرت یعنی قدرت نرم بود.

پیروزی انقلاب اسلامی به عنوان بزرگ ترین و مهم ترین انقلاب نرم و براندازی نرم، آمریکا را بر آن داشت تا با مطالعه و شاخص سازی از انقلاب اسلامی، مدل ضد آن را طراحی نماید. به همین دلیل با وجود لفاظی ها و اقدامات تخریبی سخت و خشن علیه جمهوری اسلامی ایران، مطالعه جنگ نرم را با شدت ادامه دادند و مؤسسات تخصصی از قبیل مؤسسه آلبرت انیشتین با مدیریت دکتر جین شارپ و معاونت رابرت هلوی و مرکز بین المللی مبارزات نرم و بنیاد بین المللی جورج سوروس تأسیس نمودند. براندازی حکومت ها در یوگسلاوی، گرجستان، اوکراین، قرقیزستان و امثال آن با عنوان انقلاب های رنگی (عنوان جذاب براندازی نرم) نتیجه به کارگیری تجارب گوناگون و انجام مطالعات از سوی ده ها مؤسسه دولتی، حزبی و دانشگاهی در آمریکا است (کیهان، ۱۳۸۷: ۱۲).

۳- اهداف و ابعاد جنگ نرم

جنگ نرم دشمن ممکن است بر اساس محیطها، سطوح و مخاطب و کشور مورد نظر هدف گذاری متفاوتی داشته باشد. ساندرس (۱۳۸۲) و میچل (۲۰۰۸) مهم ترین اهداف تهدیدهای نرم را چنین برشمرده اند:

۱. تغییر ایدئولوژی حاکم؛

۲. کاهش مشارکت سیاسی مردم با القای ناکارآمدی حکومت؛
 ۳. تغییر هویت دینی و ملی شهروندان با تخریب پیشینه تاریخی آنان؛
 ۴. دستکاری افکار عمومی در جهت خواسته‌های خود و علیه نظام حاکم؛
 ۵. کاهش انسجام اجتماعی؛
 ۶. کاهش انسجام سیاسی حاکم؛
 ۷. تغییر ارزش‌های جامعه و ایجاد استحاله فرهنگی؛
 ۸. ایجاد فرهنگ جدید؛
 ۹. تغییر الگوی سیاسی حاکم؛
 ۱۰. تشدید و تقویت واگرایی قومی (مرادی [مقاله یاسی]، ۱۳۸۹: ۵۰).
- در یک ادبیات دیگر پیامد اعمال قدرت به وسیله مهاجم در کشور هدف عبارت است از:
۱. رسیدن به نتایج دلخواه بدون هزینه محسوس و تهدید؛
 ۲. هدایت نخبگان و بدنه اجتماعی به استقبال از آنچه شما به دنبال آن هستید؛
 ۳. اعمال روش غیر مستقیم و بدون حساسیت و برانگیختن یک ملت، برای رسیدن به اهداف مورد نظر؛
 ۴. متقاعد ساختن دیگران و شکل‌دهی به ترجیحات آنان؛
 ۵. تن دادن به خواسته‌های شما از روی رضایت‌مندی؛
 ۶. شکل دادن و تأثیر گذاشتن بر علایق و رفتار مردم هدف (نائینی، ۱۳۸۹: ۹۵).
- در دیدگاه دیگر اهداف جنگ نرم به شرح زیر جمع‌بندی می‌شود:
- ۱- استحاله فرهنگی در جهت تأثیرگذاری شدید بر افکار عمومی جامعه مورد هدف با ابزار خبر و اطلاع‌رسانی هدفمند و کنترل‌شده به وسیله نظام سلطه؛
 - ۲- استحاله سیاسی به منظور ناکارآمد جلوه دادن نظام مورد هدف و تخریب و سیاه‌نمایی ارکان آن نظام؛

- ۳- ایجاد رعب و وحشت از مسائلی همچون فقر، جنگ یا قدرت خارجی سرکوبگر و پس از آن دعوت به تسلیم از راه پخش شایعات و دامن زدن به آن برای ایجاد جو بی‌اعتمادی و ناامنی روانی؛
- ۴- اختلاف‌افکنی در صفوف مردم و برانگیختن اختلاف میان مقام‌های نظامی و سیاسی کشور مورد نظر در راستای تجزیه سیاسی کشور؛
- ۵- ترویج روحیه یأس و ناامیدی به جای نشاط اجتماعی و احساس بالندگی از پیشرفت‌های کشور؛
- ۶- بی‌تفاوت کردن نسل جوان به مسائل مهم کشور؛
- ۷- کاهش روحیه و کارآیی در میان نظامیان و ایجاد اختلاف میان شاخه‌های مختلف نظامی و امنیتی؛
- ۸- ایجاد اختلاف در سامانه‌های کنترلی و ارتباطی کشور هدف؛
- ۹- تبلیغات سیاه (با هدف براندازی و آشوب) به وسیله شایعه‌پراکنی، جوسازی از راه پخش شب‌نامه‌ها و...؛
- ۱۰- تقویت نارضایتی‌های مردم به دلیل مسائل مذهبی، قومی، سیاسی و اجتماعی نسبت به دولت خود به طوری که در مواقع حساس این نارضایتی‌ها زمینه تجزیه کشور را فراهم کند؛
- ۱۱- تلاش برای بحرانی و حاد نشان دادن اوضاع کشور از راه ارائه اخبار نادرست و نیز تحلیل‌های نادرست و اغراق‌آمیز (تجری غریب‌آبادی، ۱۴/۰۹/۱۳۸۹).
- خلاصه اینکه عمده‌ترین هدف در تهدید نرم، تأثیرگذاری بر انتخاب‌ها و کنترل فرایند تصمیم‌گیری و شیوه اطلاع‌رسانی و تغییر در نظام ارزش‌ها است که به استیلا سیاسی، فرهنگی و اقتصادی آن‌ها منجر می‌شود. بدین ترتیب «مهاجم فرهنگی» سعی می‌کند با استفاده از برتری اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی و فناوری، به مبانی اندیشه و رفتار یک ملت هجوم آورد و با تغییر الگوهای رفتاری حریف و تضعیف، تحریف و احیاناً نفی و طرد آن‌ها، زمینه حاکمیت اندیشه،

ارزش‌ها و رفتارهای مطلوب خویش را فراهم آورد. و بدین ترتیب می‌توان گفت در رویارویی، مقابله و کشمکش بین دو طرف تحت عنوان جنگ نرم طرفین به دنبال دستیابی به چهار هدف عمده می‌باشند: ۱. ایجاد تغییر در اعتقادات و باورها؛ ۲. ایجاد تغییر در افکار و اندیشه‌ها؛ ۳. ایجاد تغییر در رفتار؛ ۴. ایجاد تغییر در ساختار سیاسی.

اهداف و چرایی جنگ نرم علیه جمهوری اسلامی ایران

اگر مثل عامیانه قدرت در مقابل قدرت را بپذیریم رویارویی استکبار با جمهوری اسلامی ستیز دو قدرت نرم تلقی می‌شود. معمولاً قدرت و جایگاه کشورها در روابط بین‌الملل در سه سطح تعریف می‌شود:

۱. توانایی و ظرفیت انجام کارها؛ ۲. توانایی کسب نتایج دلخواه؛ ۳. تأثیرگذاری بر رفتار دیگران به نحوی که اهداف مورد نظر اتفاق بیفتد (پوراحمدی، ۱۳۸۹: ۳۶).
تعریف سوم اگر جامع‌ترین تعریف باشد یعنی توانایی تغییر شکل ترجیحات، تصمیمات و اولویت‌های دیگران در این سطح صورت می‌گیرد و این امر متکی به ارزش‌های موجود فرهنگی و سیاست‌های داخلی کشورها است. در این حالت می‌توان با اطمینان گفت: «فرهنگ اسلامی- ملی جمهوری اسلامی ایران از چنین ماهیتی برخوردار است که هر روز بر اقبال جهانی نسبت به آن افزوده شده و پذیرش جهانی بیشتری پیدا می‌کند. اساساً ماهیت انقلاب اسلامی ویژگی‌های منحصر به فرد آن جنبه‌های نرم‌افزاری قدرت را برای کشور سبب شده است. در جمع‌بندی از بیانات مقام معظم رهبری در خصوص چرایی جنگ نرم علیه جمهوری اسلامی ایران می‌توان موارد زیر را ارایه داد:

- ۱- اصرار و استمرار استکبار بر سلطه‌گری و چپاول (۱۳۷۳/۱۱/۰۸)؛
- ۲- دشمنی با اسلام و ترس از قدرت امت اسلامی (۱۳۷۰/۰۳/۱۵)، (۱۳۶۸/۱۱/۱۲)، (۱۳۷۴/۰۱/۱۶) و (۱۳۸۶/۱۲/۲۲)؛
- ۳- از دست دادن پایگاه عظیم اقتصادی، سیاسی و نظامی و تلاش برای دستیابی مجدد (۱۳۸۱/۰۹/۱۰) و (۱۳۷۵/۰۸/۰۳)؛

- ۴- عدم تسلیم ایران در مقابل زورگویی استکبار و ظلم‌ستیزی نظام اسلامی (۱۳۸۷/۶/۱۹) و (۱۳۸۳/۰۴/۱۴)؛
- ۵- مسأله فلسطین و مقاومت منطقه‌ای در مقابل رژیم صهیونیستی (۱۳۷۷/۰۴/۲۱)؛
- ۶- عدالت‌خواهی و استقلال در پیشرفت و نفی عقب‌ماندگی توسط جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۷/۳/۱۴)؛
- ۷- ترس از بیداری ملت‌های مسلمان و مقابله با بیداری اسلامی؛ (۱۳۸۱/۱۱/۲۱)
- ۸- نفی موجودیت متقابل؛ (۱۳۸۹/۰۵/۲۷)
- ۹- نفی استثمار و سلطه‌پذیری و اثبات هویت ملی و ارزش‌های اسلامی (۱۳۸۷/۰۹/۲۴)؛
- ۱۰- مخالفت استکبار با حضور و نقش‌آفرینی مردم در اداره کشور (۱۳۸۹/۲/۹)؛
- ۱۱- هجوم به مبانی اعتقادی و عواطف اسلامی و هدف قرار دادن بن‌مایه‌ها (۱۳۶۸/۱۲/۰۴)؛
- ۱۲- ایجاد بی‌تفاوتی نسبت به آرمان‌ها، عقاید و هدف‌ها و تهی کردن انقلاب اسلامی از محتوا (۱۳۸۷/۱۱/۲۸).
- آیت الله مصباح یزدی هدف تهاجم دشمن را به سه عنصر اصلی فرهنگ اسلامی می‌داند:
۱. باورهای یقینی (اعتقادی)؛ ۲. بینش‌ها و ارزش‌های اخلاقی (خوب‌ها و بدها)؛ ۳. شیوه‌ها و نظام رفتاری.
- متناسب با هر یک از این عناصر هدف دشمن به ترتیب عبارت است: اول؛ کم‌رنگ کردن یقین و به تعبیری حمله به اساس اسلام، اعتقادات، سلب یقین به خدا، آخرت، نبوت و سلب ایمان قلبی به خدا و قیامت، دوم؛ قراردادی و نسبی کردن ارزش‌های اخلاقی، (به عبارتی بی‌ریشه کردن، غیر برهانی کردن، متغیر و اعتباری کردن بینش‌ها و ارزش‌ها، یعنی در هم ریختن پایه‌های قوانین، تغییر احکام و قبح‌زدایی از گناه و کارهای بد، هر چیزی زمانی خوش‌آیند جامعه‌ای بوده و زمانی نیز آن را بد خواهد

دانست.)، سوم؛ تغییر نظام رفتاری، (اعمال و رفتار بر اساس بینش‌ها و ارزش‌ها شکل گرفته و نسبی بودن معرفت علمی نظام رفتاری را تغییر خواهد داد و آثار خوب و بد کارها، موسیقی و رقص براساس این نوع معرفت علمی بیان خواهد شد.) (ابراهیمی، ۱۳۸۷، سخنرانی‌های مصباح یزدی، تلخیص از صص ۱۰۷-۱۰۲).

بنابراین تهدیدهای فرهنگی که از آن به تهاجم فرهنگی و یا تهدید نرم یاد می‌شود، به دنبال ایجاد انواع بحران‌های فرهنگی سیاسی در جامعه برای دستیابی به اهداف و اغراض سیاسی است. هدف اصلی از این نوع تهدید، حذف باورمندی جامعه، سلب اراده و روحیه مقاومت و در مجموع استحاله فرهنگی سیاسی است. در این نوع تهدید تلاش می‌شود تا ملتی دارای آرمان با دست خود به ملت بی آرمان تبدیل شود و الگوهای رفتاری خود را در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی به چالش اندازد. در تهدید نرم با تغییر عواطف، احساسات، فکر و اندیشه توسط دشمن، ارزش‌ها و آرمان‌های یک ملت و نظام سیاسی مورد هجوم قرار گرفته و مقاومت و دفاع از آرمان‌ها از بین می‌رود و در نتیجه فروپاشی روانی اتفاق می‌افتد که مقدمه‌ای برای فروپاشی سیاسی امنیتی نظام و ساختارهای آن است.

نائینی (۱۳۸۹) در تبیین اهداف و ابعاد جنگ نرم با قایل شدن به چهار حوزه سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و دفاعی در یک نظام اجتماعی، معتقد است تهدید نرم می‌تواند در این چهار حوزه؛ اندیشه، مدل، ارزش‌ها و رفتارهای نظام سیاسی را تحت تأثیر قرار دهد:

۱. ابعاد تهدید نرم در حوزه فرهنگی: تهدید باورهای (مفروضات اساسی) کشور در سه سطح نخبگان، مردم، نیروهای مسلح؛ تهدید ارزش‌های اساسی کشور در سه سطح نخبگان، مردم، نیروهای مسلح و تهدید الگوهای رفتاری کشور در سه سطح نخبگان، مردم، نیروهای مسلح.

۲. ابعاد تهدید نرم در حوزه سیاسی: تهدید اقتدار، ثبات سیاسی و انسجام ملی و ایجاد بحران سیاسی هدف کشور مهاجم است؛ زیرا کشوری که گرفتار بحران‌های سیاسی باشد، دارای قدرت نرم نخواهد بود و به طور طبیعی تهدید نرم در این حوزه

مؤثر خواهد بود. بحران‌های سیاسی شامل بحران‌های پنج‌گانه هویت، مشروعیت، نفوذ، توزیع و مشارکت است.

۲. ابعاد تهدید نرم در حوزه اقتصادی: تهدید نرم در حوزه اقتصاد می‌تواند بر فرهنگ اقتصادی یک کشور در سه لایه اثر گذارد: ۱. اندیشه و نظریه اقتصادی کشور؛ ۲. ارزش‌ها و الگوی تولیدات اقتصادی کشور؛ ۳. ارزش‌ها و الگوی توزیع و مصرف اقتصادی کشور.

۴. ابعاد تهدید نرم در حوزه دفاعی - امنیتی: هدف از تهدیدهای نرم در این حوزه، تأثیرگذاری بر اندیشه، ارزش‌ها و الگوهای رفتاری در حوزه دفاع و امنیت است؛ بنابراین هر اقدامی که به تغییر در فرهنگ و الگوی دفاعی کشور منجر شود و یا به عبارت دیگر اندیشه دفاعی و عزم و اراده نبرد را تحت تأثیر قرار دهد، در زمره تهدیدهای نرم در حوزه دفاعی - امنیتی قلمداد می‌شود.

از نظرات آیت الله مصباح یزدی بر می‌آید که ایشان راهکار دفاع را در ایفای وظیفه در دو سطح می‌دانند:

الف) وظیفه مردم (فرهیختگان مردم و عموم مردم)

وظیفه فرهیختگان مردم این است که حوزه و دانشگاه در فکر اتحاد حقیقی باشند، هر دو مرکز عناصر اصلی فرهنگ اسلامی را بشناسند و بشناسانند و پایه‌های فهم دینی بر اساس یقین نهادینه شده و با نفوذ شک و ترویج شک‌گرایی مبارزه شود و مردم عمومی سه وظیفه را بخواهند: ۱. بسیج عمومی برای آموزش دینی، ۲. احیای جلسات مذهبی، ۳. برخورد دوستانه و محبت‌آمیز با جوانان.

ب) وظیفه دولت: با ترویج روزآمد و تکنولوژیک ارزش‌ها (ی معنوی) در جامعه اسلامی به دو صورت:

۱. ایجاد زمینه استفاده از رسانه‌های ارتباط جمعی برای بحث و مناظره و استدلال اندیشمندان و عالمان؛

۲. ایجاد بسترهای لازم برای تحریک احساسات و عواطف و تأثیرگذاری متقابل با استفاده از آخرین دستاوردهای فناوری مدرن، وسایل هنری و تبلیغاتی و عرضه ارزش‌های اسلامی در قالب هنرمندانه‌ترین فیلم‌ها، نمایشنامه‌ها، کتاب‌ها، رمان‌ها و ... (آیت الله مصباح، ۱۳۸۷: ۱۷۶-۱۷۱).

نتیجه‌گیری

از یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه‌گیری نمود که در شرایط کنونی که نظام جمهوری اسلامی ایران مورد تهدید نرم و تهاجم فرهنگی قرار گرفته است، بسیج می‌تواند در راستای ایفای وظایف و رسالت خود، سازوکارهای لازم را در شناخت آسیب‌ها و پیشگیری از نفوذ فرهنگی و چگونگی دفاع فرهنگی فراهم سازد. همچنین تمهیدات لازم را برای طراحی و اجرای عملیات فرهنگی علیه دشمنان داشته باشد و آموزش مقابله با جنگ نرم یک موضوع کاملاً ضروری ارزیابی شده و تمامی ارگان‌ها و نهادهای انقلابی و فرهنگی به ویژه بسیج بایستی در جهت خنثی‌سازی تهدیدهای نرم دشمن، اقدامات لازم را در خصوص آموزش و تربیت کارکنان خود انجام دهند.

بر اساس پاسخ مخاطبان، می‌توان گفت معاونت تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی بسیج در اثربخشی آموزش‌های عقیدتی ساسی برای مقابله با جنگ نرم تا اندازه‌ای موفق عمل کرده است.

با این اوصاف برای افزایش این اثربخشی و روحیه انقلابی باید نیازهای آموزشی بسیجیان در ابعاد مختلف به خوبی شناخته شود و برای پاسخگویی مناسب به این نیازها با برنامه‌ریزی اصولی و علمی اقدام کرد و توجه به مقوله ترویج فرهنگ و تفکر بسیجی باید در اولویت نخست برنامه‌ها قرار داشته باشد.

کتابنامه:

- ۱- قرآن مجید
- ۲- امام خمینی (ره)، روح الله (۱۳۸۵)، مجموعه آثار، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار، چاپ چهارم.
- ۳- ابراهیمی، عبدالجواد، (۱۳۸۷)، تهاجم فرهنگی (برگرفته از سخنرانی های آیت الله محمدتقی مصباح یزدی)، قم، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- ۴- ابطحی، حسین (۱۳۸۳)، آموزش و بهسازی سرمایه های انسانی، تهران، انتشارات پیوند.
- ۵- اساسنامه سپاه .
- ۶- الماسی، علی محمد (۱۳۷۴)، تاریخ آموزش و پژوهش، اسلام و ایران، تهران، چاپ دوم، تهران، انتشارات امیر کبیر.
- ۷- پوراحمدی، حسین (۱۳۸۹)، قدرت نرم و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، قم، موسسه بوستان کتاب، چاپ اول.
- ۸- حبیبی، حسن (۱۳۶۴)، هنر جنگ، سن تزو، تهران، انتشارات قلم.
- ۹- حاجتی، سیدمحمدباقر (۱۳۶۴)، آداب تعلیم و تربیت در اسلام، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ دوازدهم.
- ۱۰- خامنه ای، سیدعلی (۱۳۷۶)، حدیث ولایت، تهران، ناشر سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ اول.
- ۱۱- دفت، ریچارد (۱۳۷۷)، تئوری و طراحی سازمان، مترجمان علی پارسائیان و سید محمد اعرابی، تهران، دفتر پژوهشهای فرهنگی.
- ۱۲- سردی، محمدرضا و سیف، محمدحسن (۱۳۸۲)، مدیریت فرایند آموزش، تهران، انتشارات پیام نور.
- ۱۳- سیف، علی اکبر (۱۳۶۸)، روانشناسی پرورشی، تهران، انتشارات آگاه.
- ۱۴- شریف قریشی، باقر (۱۳۶۲)، نظام تربیتی اسلام، تهران، انتشارات فجر، چاپ اول
- ۱۵- ضیایی پرور، حمید (۱۳۸۷)، جنگ نرم ویژه عملیات روانی و فریب استراتژیک، تهران، انتشارات مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر.

- ۱۶- (۱۳۸۲) طلایه‌داران ظهور (مجموعه بیانات مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا)، نیروی مقاومت بسیج، تهران، مؤسسه فرهنگی هنری رزمندگان اسلام، چاپ اول.
- ۱۷- عصمتی‌پور، محمدحسین (۱۳۷۸)، برنامه‌ریزی درسی، تهران، ستاد مرکزی بهینه‌سازی نظام آموزش، مرکز چاپ سپاه، چاپ اول،
- ۱۸- فضلی‌نژاد، پیام (۱۳۸۸)، شوالیه‌های ناتوی فرهنگی، تهران، شرکت انتشارات کیهان، چاپ دوازدهم.
- ۱۹- مرادی، حجت‌الله (۱۳۸۹)، قدرت و جنگ نرم از نظریه تا عمل، تهران، نشر ساقی، چاپ سوم.
- ۲۰- معاونت آموزش عقیدتی سیاسی (۱۳۷۶)، نظام آموزش‌های عقیدتی سیاسی بسیج، نمایندگی ولی فقیه در نیروی مقاومت بسیج.
- ۲۱- معاونت آموزش عقیدتی سیاسی (۱۳۸۸)، نظام تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی، نمایندگی ولی فقیه در سپاه،
- ۲۲- نادری، عزت‌الله و سیف‌نراقی، مریم (۱۳۶۸)، روش‌های تحقیق و چگونگی ارزشیابی آن در علوم انسانی، تهران، دفتر تحقیقات و انتشارات بدر، چاپ اول.
- ۲۳- نائینی، علی‌محمد (۱۳۸۷)، بررسی ابعاد و حوزه‌های تأثیر تهدیدهای نرم غرب علیه ج.ا.ایران، تهران، فصلنامه راهبرد دفاعی، ۳۵
- ۲۴- یعقوبی، جعفر (۱۳۸۱)، کتاب آموزش سپاه، جلد اول، تهران، ناشر اداره آموزش ستاد مشترک سپاه.

ب) سایت‌ها و پایگاه‌های اینترنتی

- ۱- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری، بیانات، (انتخاب موضوعی).
- ۲- تجری غریب‌آبادی، ذبیح‌الله، "جنگ نرم چیست و راه‌های مقابله با آن کدام است؟"، پایگاه خبری تحلیلی اهل بیت علیهم السلام وابسته به مجمع جهانی اهل بیت علیهم السلام، ۱۳۸۹/۰۹/۱۴. روزنامه کیهان، شماره ۱۹۲۴۱ به تاریخ ۱۳۸۷/۹/۶، صفحه ۱۲ (سیاسی)